

MEKTEP OQIWSHILARIN KASIP-ONERGE BAGDARLAWDA DÓGEREK JUMISLARINIŇ AHMIYETI

Biysenov Temirbek

Shimbay rayoni XBB ne qarashlı 9-sanlı ulıwma
orta bilm beriw mektebi Texnologiya pání oqıtıwshısı

REZYUME

Bul maqalada ulıwma orta bilim beriw mekteb oqıwshılarınıń tuwrı kásip tańlawında dógerék jumıslarınıń ahimiyeti haqqında maǵlıwmatlar berilgen.

Tayanısh sózler: Professionalizm, kasip-ónerge baǵdarlaw, Ámeliy hám kasıplık kónlikbeler, Zamanagóy (rawajlandırıwshı), Engineering(injenerlik)

РЕЗЮМЕ

В данной статье представлена информация о важности послесреднего образования при выборе профессии.

Ключевые слова: Профессионализм, повышение квалификации, практические и профессиональные навыки, развитие, инженерия.

SUMMARY

This article provides information about the importance of post-secondary education in choosing a career.

Key words: Professionalism, professional development, practical and professional skills, development, engineering.

Xalıq bilimlendiriw tarawında mektepten tıs tálim sistemasınıń huqıqıy hám shólkemlestirilgen tiykarların jetilistiriw, jaslardıń tálim-tárbiyası ushın qosımsha sháryatlar jaratıwǵa qaratılǵan kompleks ilajlardı óz ishine alǵan bes baslamanı ámeliyatta qollanıw, sonıń menen birge, Ózbekstan Respublikası Prezidentiniń «Xalıq bilimlendiriw sistemasındaǵı mektepten tıs tálim natiyjeliliginiń túpten ózgerteriw is-ilajları haqqında»ǵı 2019-jıl 30-sentyabrdegi PQ-4467-san qarardıń orınlanıwın támiyinlew maqsetinde [1] Ózbekstan Respublikası Ministrler Keńesiniń «Mektepten tıs bilimlendiriw sistemasın jetilistiriw is-ilajları haqqında»ǵı 27-may 2021-jılda 331-sanlı qararı qabıl etildi. Bul qarardıń ulıwma mánisi boyınsha jaslardı ruwxıy bákámal etip tárbiyalaw, olardıń bos waqıtların mazmunlı ótkeriwdi támiyinlew, bunda olardı robototexnika, mexatronika, injenerlik, kórkem óner, art dizayn, informaciya texnologiyaları boyınsha Java, Scratch, 3D dizayn baǵdarlarına bolǵan qızıǵıwshılıǵın

asırıw menen birge mekteplerde «STEAM- tálim» (Science- tábiy pánler, Technology- texnologiyalar, Engineering- injenerlik, Art- kórkem óner, Mathematics- matematika) programmasın engiziw hám dógerekler mazmunına sındiriw hámde mektepden tısqarı tálim sistemasına aldınıǵı pedagogikalıq texnologiyalar hám metodlardan, zamanagóy informacion-kommunikaciya texnologiyalarınan paydalanǵan halda oqıtıwdıń jańa formaların keń engiziwge itibar qaratilǵan [2].

Ulıwma orta bilim beriw mektepleri oqıwshılardıń texnologiya sabaqlarında dógereklerdi shólkemlestiriw processinde oqıwshılar dóretiwshilik iskerligin rawajlandırıwǵa tiyisli wazıypalardıń orınlanıwında oqıtıwshı shaxs, onıń kásiplik uqıbı tiykarǵı orındı iyeleydi. Reformalar nátiyjesinde mekteplerdiń jańa sharayatlarda islewge ótiwi oqıtıwshı iskerligine, onıń kásiplik-pedagogikalıq sheberligi mazmunı hám dárejesine, óz bilimlerin rawajlandırıp barıwına joqarı talaplar qoyıp atır.

Klasstan hám mektepten tıs dógerek jumısları processinde tárbiyalıq ilajlar oqıwshılardıń qızıǵıwshılıǵı, tilekleri, qálewi hám mútajliklerine súyengen halda olardıń sabaqtan bos waqıtlarınıń oqıw-tárbiya procesin tolıqtıradı. Ol oqıwshılardıń dóretiwshilik qábiiletlerin, liderlik qábiiletin asırıwǵa múmkinshilik jaratadı. Sabaqtan tıs jumıslardıń ayırıqshalıǵı sonda, dógerek baǵdarlamalarınıń reń-báreńligi, olar mazmunındaǵı jańalıqlar oqıwshılardıń shaxs retinde qalıplesiwi ushın jańa múmkinshilikler jaratadı.

Tájiriybeli texnologiya pání oqıtıwshılarınıń pikirine qaraǵanda, oqıwshınıń qızıǵıwshılıqları baǵdarında, onıń oqıwdan tıs iskerligi mazmunında balalar hám óspirimlerdiń sociallıq tárbiyasınıń nátiyjeleri oǵada ayqın kórinedi. Sol sebepli bul iskerlikti shólkemlestiriw múmkinshiligi qanshelli keń bolsa, oqıwshıdaǵı qızıǵıwshılıq hám qábilette sonsha waqtınan burın anıqlaw, olardıń rawajlanıwına tásir kórsetiw, oqıwshıǵa óz jumısın, óziniń keleshekтеgi kásibin tabıwda járdem beriw múmkin. Ulıwma kásiplik tálim wazıypaları oqıwshılardı tek texnika hám islep shıǵarıw dúnyası menen emes, bálki sanaat awıl xojalıǵınıń usı rayonda, qalada rawajlanıp atırǵan ol yamasa bul tarawı ushın zárúr hám perspektivalı kásipler menen de erterek tanıstırıwdı talap etedi.[3].

Klasstan hám mektepten tıs jumıslardıń tiykarǵı forması dógerek jumısları bolıp, kishi mektep jasında- aq oqıwshılardıǵa ol yamasa bul kásiptegi miynetiniń mazmunın, ǵalabalıq jumısshı kásipleriniń eń qızıqlı táreplerin tolıq bilip alıwları ushın járdem beriw zárúr. Sol sebepli mekteptegi dógereklerdi belgilewde jergilikli óndiristiń baǵdarların esapqa alıw kerek. Dógerekti shólkemlestiriw, dógerek jámaátin uyimlastırıw oqıtıwshınıń, dógerek basshısınıń úlken hám juwapkershlikli isi bolıp tabıladı. Dógerek shınıǵıwların tayarlaw hám de ótkeriw de júdá kóp hám puxta oylanǵan tayarlıq jumısların talap etedi.

Klasstan tıs jumıslardı 3 toparǵa bóliw múmkin:

- a) oqıwshılardıń individual jumısları;
- b) oqıwshılar qızıqqan teması boyınsha hám texnika túrin ózinde jámlestirgen dógerekler;
- v) valantyor oqıwshılardı birlestiriwshi galabalıq ilajlar;

Mektepte klasstan tıs jumıslardıń rejesin duziw. Klasstan tıs jumıslardı shólkemlestiriw shártlerinen biri olardı durıs rejelestiriliw kerek. Barlıq klasstan tıs alıp barılatuǵın jumıslar jıl basında rejelestiriliwi kerek.

Dógerekti shólkemlestiriw, dógerek jámaátin uyimlastırıw oqıtıwshınıń, dógerek basshısınıń úlken hám juwapkershlikli isi bolıp tabıladı. Dógerek shınıǵıwların tayarlaw hám de ótkeriw de júdá kóp hám puxta oylanǵan tayarlıq jumısların talap etedi.

Dógerekler tómendegi túrlerge bólinedi:

- a) Predmetlik dógerekler: fizika, ximiya, sızıw hám taǵı basqa;
- b) Dóretiwshilik qábiletli arttırıw, konstruktorlıq dógerekler, ratsionalizatorlar, radioelektronika aviamodellestiriw, avtomobilshilik hám taǵı basqa

Texnologiya páni oqıtıwshısı ata-analar hám aktiv oqıwshılar menen birgelikte mektepte texnika dógereklerdi shólkemlestiredi. Ol klass basshıları járdeminde pán, texnika hám óndiristiń ayırım tarawlarına kóbirek qızıǵatuǵın oqıwshılardı anıqlaydı hám de olarǵa rayonda, qalada jaylasqan mektepten tıs mákemelerdegi ózine uqsas dógerekti tabıwǵa járdemlesedi. Texnologiya páni oqıtıwshısı oqıwshılardı mektep pán, texnika hám islep shıǵarıw hápteligin, mámleketimiz páni hám texnikası tariyxındaǵı belgili sánelerge arnalǵan mektep keshelerin tayarlaw hám ótkeriwge tartadı.

Dógerek jumısların shólkemlestiriw hám tárbiyalıq ilajlardı ámelge asırıwda tómendegi tiykarǵı wazıypalarǵa itibar qaratıw kerek boladı:

- tárbiyalıq processti shólkemlestiriwdiń anıq baǵdarları boyınsha ilajlar kompleksi hám maqsetli baǵdarlamalar dúziw;
- tárbiyalıq jumıstı zaman talapları tiykarında pedagog xızmetkerlerdi tayarlaw hám mamanlıǵın asırıw.

Klasstan tıs jumıslar óz ishine mektepte hám mektepten tıs waqıtta oqıwshılardı oqıtıw hám miynetke tárbiyalawdı ulıwmalastıradı. Sabaqtan tıs jumıslar oqıw-tárbiyalıq protsesstiń ajralmas bólegi bolıp esaplanadı. Texnika boyınsha klasstan tıs ótkeriletuǵın jumıslardan názerde tutılǵan maqset oqıwshılardıń texnikalıq dóretiwshiligin rawajlandırıw bolıp tabıladı. Klasstan tıs shınıǵıwlardı qandayda bir sabaqtıń dawamı dep túsinbew kerek, biraq sabaq penen klasstan tıs ótkeriletuǵın shınıǵıwlar óz-ara bekkem baylanısqan. Sabaq penen klasstan tıs ótkeriletuǵın shınıǵıwlardıń bir-birinen ayırmashılıǵı sonda, klasstan tıs shınıǵıwlarda oqıwshılar

ózbetinshe jumıs atqaradı, usınıń menen bir qatarda oqıwshılardıń talabı menen shólkemlestiriledi

Texnologiya sabaqlarında baǵdarlar boyınsha klasstan hám mektepten tıs jumıslar dógerekler formasında shólkemlestiriledi. Bul dógereklerdiń túrleri olar sheshiwi kerek bolǵan máseleler hám olardıń mazmunı menen belgilenedi.

Aǵash ustashılıq, temir ustashılıq, tokarlıq, avtomobil, elektrotexnika, tigiwshilik, kesteshilik, taǵamlar tayarlaw sıyaqlı dógereklerdi shólkemlestiriw múmkin. Texnologiya dógeregine qaray otırıp shólkemlestiriletuǵın bunday dógereklerdiń maqseti oqıwshılardıń arnawlı texnikalıq bilimlerin hám miynet kónlikpelerin hám de uqıplılıq tájriybelerin usı miynet túrine qarap keńeytiw hám tereńlestiriwden ibarat bolıp esaplanadı. Dógerek aǵzaları oqıw ustaxanaları hám kabinetlerin bezewde, olardı kórgizbeli qurallar hám úskeneler, texnikalıq - texnologiyalıq hújjetler hám t. b. menen támiyinlewde aktiv qatnasadı.

Texnikalıq dóretiwshilik dógereklerin shólkemlestiriw qandayda bir miynet túrine, kásipke, qánigelikke óz qızıǵıwshılıǵın kórsete alǵan dógerek aǵzaların jıynawdan baslanadı. Topar 10 -12 oqıwshıdan aspawı kerek. Eger qálewshiler kóp bolsa 2 paralell dógerek shólkemlestirip olar arasında jarıs shólkemlestiriw múmkin.

Dógerektiń bir yamasa bir neshe aǵzası atqarǵan hár bir jumıs kollektiv formasında talqılanıwı kerek. Oqıw jılı aqırında dógerek aǵzaları atqarǵan jumıslarınan kórgizbe shólkemlestiriledi. Sonı este saqlaw kerek mektep oqıw ustaxanalarında tek ǵana 5-7 klass oqıwshıları menen ǵana klasstan tıs jumıslardı alıp barmastán 8-9 klass oqıwshıları menen de bunday shınıǵıwları shólkemlestiriw kerek.

Mekteplerdiń jumıs tájiriybesinde túrli - túrli dógerekler ushıraydı. Oqıw predmetleri menen baylanıslılıq kózqarasınan dógereklerdi úsh gruppaga: predmetke tiyisli, predmetler aralıq hám predmetten tıs dógereklerge ajratıw múmkin.

- Predmetke tiyisli dógerekler dep, tikkeley miynet tárbiyası menen baylanıslı bolǵan dógereklerge aytiladı. Óz mazmunına qaray bul dógerekler texnologiya sabaǵında oqıwshılar atqarǵan jumıstıń dawamı bolıp, bunda oqıwshılardıń iskerligi jáne de quramalılaw, keńlew jolǵa qóyıladı.

- Predmetler aralıq dógerekler ishinde fizika-texnikalıq dógerekler eń kóp tarqalǵan shınıǵıw túri esaplanadı. Bul túrdegi dógereklerde oqıwshılardı kásipke baǵdarlaw jumıslarınıń mazmunı dógerektiń atınan kelip shıǵadı.

- Predmetten tıs dógerekler házirgi waqıtta sabaqtan tıs shınıǵıw retinde keń tarqalǵan. Oqıwshılar iskerliginiń mazmunına kóre bul dógerekler túrli- túsli bolıwı múmkin. [4].

Paydalangan ádebiyatlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Xalq ta’limi tizimidagi maktabdan tashqari ta’lim samaradorligini tubdan oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi 2019 yil 30 sentyabrdagi PQ-4467-son qarori. [www. lex. uz](http://www.lex.uz).
2. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Мақамасининг 2021 йил 27 майдаги 331-сон “Умумий ўрта таълим ва ўрта махсус, касб-хунартаълимнинг Давлат таълим стандартларини тасдиқлаш тўғрисида”ги қарори билан тасдиқланган умумий ўрта таълимнинг технология фани бўйича малака талаблари асосида тузилган ўқув дастури. Технология, тасвирий санъат, чизмачилик, муסיқа маданияти, жисмоний тарбия. (1-9-синфлар). – Тошкент, 2017.
3. Қо‘ysinov O.A. Mehnat ta’limidan amaliy mashg‘ulotlarni tashkil etish metodikasi. Metodik qo‘llanma Maktab va hayot 2013y 5-soni va 2014 y 1-son
4. Tolipov O‘.Q., Sharipov SH.S., Xolmatov P.Q. Darsdan tashqari mashg‘ulotlar jarayonida o‘quvchilarni kasb-hunarga yo‘llash texnologiyasi. –Toshkent: O‘zPFITI. 2004. 32 b.